

SLOVENŠČINA, KI JE NI BILO V JAVNOSTI**

Povzetek. V prispevku predstavljamo nekaj za razvoj področja slovenščine kot neprvega jezika ključnih dogajanj. Gre za področje, ki ga, kot pove naslov prispevka, v zborniku Slovenščina v javnosti (1983) skoraj ni zaslediti, danes pa si brez njega slovenske jezikovne stvarnosti, jezikovne politike in načrtovanja ne moremo predstavljati. Slovenščina je v jeziku časa, ko je potekala akcija Slovenščina v javnosti, ki je kulminirala s portoroškim zborovanjem leta 1979, imela preveč notranjih (in zunanjih) sovražnikov, da bi razpravljavci kot eno področij jezikovnega načrtovanja mislili tudi slovenščino kot tuji jezik (TJ). Ker je novejšo zgodovino področja slovenščine kot drugi jezik (J2) in TJ v marsičem krojil Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik (CSDTJ) pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, se prispevek na nekaterih mestih bere kot zgodovina omenjene ustanove.

Ključni pojmi: slovenščina kot tuji jezik, slovenščina kot drugi jezik, jezikovna politika, jezikovno načrtovanje, uporabniki slovenščine, jezikovno izobraževanje, jezikovna opremljenost

Uvod

40 let je minilo od portoroškega posveta *Slovenščina v javnosti*, v rokah je zbornik prispevkov tega posveta z letnico 1983. Slovenščina v javnosti je bila takrat široko družbeno-politično zasnovana akcija v razsežnostih, ki si jih je danes težko predstavljati. Takrat so na zborovanju slavistov skupaj nastopali politiki, pisatelji, gospodarstveniki, novinarji, jezikoslovci ... Ter razpravljali o slovenščini in jezikovni politiki v republiki.

V prispevku najprej skupaj prelistamo zbornik portoroškega zborovanja in v njem iščemo vsebine s področja slovenščine kot drugega (J2) in tujega jezika (TJ). Čeprav se kot vsebina razpravljanja obe sporadično pojavljata v prispevkih nekaterih avtorjev, lahko mirno zatrdimo, da ne ena ne druga takrat nista bili predmet tehtnejših premislekov ali idej jezikovnopolitičnega

* Dr. Nataša Piriš Svetina, izredna profesorica, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Slovenija.

** Izvirni znanstveni članek.

načrtovanja. V tem delu prispevka poskušamo tudi pojasniti, zakaj je bilo tako.

V drugem delu nato prikažemo, kaj se je s slovenščino kot J2 in TJ dogajalo v nadaljnjih dveh desetletjih, natančneje od portoroškega zborovanja pa do izida tematske številke 3–4 revije *Jezik in slovnost* v letu 2004, ki je bila prvič v zgodovini izhajanja posvečena prav področju slovenščine kot J2 in TJ. Uvodni članek te številke, ki ga je napisal Marko Stabej, je antologijski prispevek na temo jezikovnega načrtovanja na področju slovenščine kot J2 in TJ, hkrati pa prinaša tudi pregled glavnega dogajanja na področju v omejenem časovnem okviru.

V tretjem delu se nato posvetimo dogajanju na področju slovenščine kot J2 in TJ v zadnjih dveh desetletjih, ki zagotovo predstavljata najživahnejše in najplodovitejše trenutke v zgodovini področja. Celo več, s popolnega obrobja tako strokovnega kot družbenega dogajanja sta se obe v zadnjem obdobju pogosto preselili v njegovo osredje. V sklepu poskušamo nakazati nekaj možnih smernic nadaljnjega razvoja.

Slovenščina kot drugi in tuji jezik brez javnosti

22

V tem prispevku je obravnavano področje, ki, če sodimo po prispevkih, zbranih v zborniku *Slovenščina v javnosti* (1983), tedaj skoraj ni obstajalo. Zakaj »skoraj«? Zelo natančno branje na nekaterih mestih namreč ponudi tudi nekaj skromnih omemb tega, kar danes sodi na področje slovenščine kot J2 ali TJ.

Zdi se, da je slovenščina takrat in v jeziku tistega časa imela preveč notranjih (in tudi zunanjih) sovražnikov, da bi se pripravljali odbor ukvarjal z nečim takrat tako minornim, kot je bilo načrtovanje slovenščine kot J2 ali TJ. To dejstvo je po eni strani posledica nižjega statusa in neprestičnega položaja slovenščine kot jezika z manjšim številom govorcev v večjezikovni in večnacionalni državni tvorbi tistega časa. Tak položaj in iz njega izhajajoči občutki ogroženosti je botroval tako začetku kot razmahu gibanja *Slovenščina v javnosti*, ki je svoje najbolj odmevne trenutke doživelo v desetletju pred slovensko osamosvojitvijo. Po drugi strani zgodovinsko-politično-družbene okoliščine, ki niso ravno spodbujale in so le omejeno omogočale mobilnost in pretok ljudi,¹ idej, znanja in dobrin, če pa že, pa predvsem znotraj same Jugoslavije in po slovanskem socialističnem vzhodu,² niso govorile v prid širjenju slovenskega jezika med govorce drugih jezikov. Šele s posredova-

¹ Delno izjemo predstavlja pri tem izmenjava študentov, ki je potekala med Jugoslavijo in t. i. nevrščenimi državami – za obravnavano področje je zanimiva predvsem takratna »internacionalizacija« slovenskega visokošolskega prostora s študenti iz teh držav, ki so se za potrebe študija učili slovenščino kot TJ – glej v nadaljevanju prispevka.

² Tudi začetek organizirane ponudbe učenja (znanja) slovenščine kot TJ v tem času, torej leta 1965

njem znanj slovenščine govorcem drugih jezikov v okolju, kjer je slovenščina J1, lahko govorimo o razvoju slovenščine kot J2; s posredovanjem znana slovenščine v druga okolja drugojezičnim govorcem pa o slovenščini kot TJ. Svoje je k takemu položaju zagotovo doprinesla tudi dobro ukoreninjena in stereotipizirana misel o slovenščini kot jeziku, namenjenem in primernem izključno za pripadnike slovenskega naroda, izvirajoča še iz 19. stoletja ter izoblikovana ob ideji naroda in jezika kot neločljivo povezane celote. Ta misel je še posebej očitno izpostavljena pri prispevkih, ki v omenjenem zborniku predstavljajo položaj slovenščine v zamejstvu. Slovenci iz zamejstva so nastopili izrazito narodnoobrambno in zaščitniško, saj je bilo o ogroženosti (spet v tedanjem jeziku) od »zunanjega sovražnika« v okviru foruma *Slovenščina v javnosti* primerneje in bolj upravičeno govoriti kot o morebitnih »notranjih sovražnikih«. Raznarodovalni pritiski oz. asimilacijske težnje so bili v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja na narodnostnih mejah precejšnji. Na zahodu, v Italiji, in na severu, v Avstriji, povezani tudi z ohranjanjem dovolj trdne meje med tedanjim vzhodom, kamor so zaradi socialističnega družbenega sistema prištevali SFRJ, ki sicer ni bila članica t.i. vzhodnega bloka, in zahodom, torej med dvema različnima političnima sistemoma.³ O slovenščini v takratnem zamejstvu se je govorilo skoraj izključno kot o J1, torej kot o jeziku pripadnikov slovenske narodnostne manjšine in o jeziku (ki je zgolj) zanje (Domej, 1983).

Prispevek Žive Gruden, ki je naslovljen *Slovenščina v javni rabi v življenju Slovencev v Italiji – Status in distribucija slovenščine v deželi Furlaniji - Julijski krajini*, s svojim naslovom sicer pritruje zgornji tezi, vendar v besedilu samem večkrat nakaže, da bi se položaj slovenščine v Italiji zagotovo izboljšal, če bi bila omogočena obojestranska dvojezičnost, torej, da bi oba jezika, slovenščino in italijanščino, znali in ju lahko uporabljali predstavniki manjšine in večine. Avtorica omenja sklenitev Osimskih sporazumov (1975) kot pomemben mejnik v zgodovini Slovencev v Italiji. S sporazumi je bila namreč Italiji naložena naloga, da s svojo zakonodajo poskrbi za zaščito slovenske narodnostne skupnosti v deželi Furlaniji - Julijski krajini - t.i. *Zaščitni zakon* za Slovence v Italiji je bil sprejet sicer šele leta 2001 (Zaščitni zakon za Slovence v Italiji: Zakon 38/2001, 2001). Prispevek opisuje stanje pred sprejetjem zakona, ki naj bi bilo enako kot pred sklenitvijo Osimskih sporazumov: od relativno dobrega položaja Slovencev v Tržaški pokrajini do dvoma celo v obstoj Slovencev v Videmski pokrajini, velike razlike glede

ustanovljeni Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, je v svojih začetnih izdajah privabil predvsem strokovno slavistično javnost s tega geografsko-političnega območja.

³ Meji med takratno Jugoslavijo (Slovenijo) in Italijo ter Avstrijo sta bili v primerjavi z drugimi jugoslovanskimi mejami v tistem času relativno odprti za vsakodnevne obveznosti, npr. nakupovalne prehode. Trdnost meje gre razumeti bolj v smislu ohranjanja in poudarjanja razlik v družbeno-političnih sistemih.

možnosti javne rabe slovenščine znotraj pokrajin, med posameznimi občinami ali celo med deli občin (Gruden, 1983: 95). Avtorica slovensko šolstvo in slovensko radijsko postajo v Trstu šteje kot edini področji, za kateri je imela zasluge tudi takratna Italija, vse ostalo je bilo zgolj rezultat prizadevanj Slovencev samih:

Seveda pa se slovenščina pojavlja v javnosti tudi sicer. Na pobudo slovenskih organizacij, pa tudi italijanskih družbenih in političnih sil, ki združujejo Slovence ali so vsaj Slovincem naklonjene, najde slovenščina pot tudi v politično življenje, na javne manifestacije, zborovanja, v propagandne in druge publikacije. Pri tem pa moramo omeniti, da v narodnostno mešanih organizacijah lahko uresničujejo dvojezičnost samo slovenski člani. (Gruden, 1983: 96)

Avtorica omenja učinke po Osimskih sporazumih bolj prehodne meje, ki je omogočila večjo pretočnost prebivalstva, večjo trgovinsko menjavo:

... večajo se možnosti za zaposlitev slovensko govorečega prebivalstva, s tem pa raste tudi prestiž slovenskega jezika; dvojezičnosti, do katere prihaja zaradi odprte meje, se lahko poslužuje tudi manjšinska skupnost. (Gruden, 1983: 96)

V besedilu v nadaljevanju omenja dejavnike, ki vplivajo na jezikovno podobo slovenščine v zamejstvu, predvsem na njene narečne prvine, arhaizme in interference. Opozori, da je razvoj slovenščine v Italiji drugačen od razvoja v Sloveniji, kar je pogojeno tudi z drugačnim družbenopolitičnim sistemom in ureditvijo. Stalni jezikovni stik pa rahlja sistem in omogoča vdiranje prvin italijanščine na vseh jezikovnih ravneh. Piše, da bi te pojave lahko omejila le polna enakopravnost slovenskega jezika, »o tej pa bi lahko govorili le tedaj, ko bi tudi pripadniki večinskega naroda vsaj pasivno obvladovali slovenski jezik« (Gruden, 1983: 99). V tem odlomku poleg problema zgolj enostranske dvojezičnosti, ki hkrati pomeni tudi ne polno enakopravnost slovenščine v Italiji, omenja že tudi tečaj slovenščine za Italijane in pa za tisti čas utopično misel o možni prisotnosti slovenščine kot J2 v italijanskih šolah, kar bi omogočilo preseganje nastale situacije. Zamisel, ki je sicer temeljila tudi na ureditvi dvojezičnega šolstva v občinah z italijansko narodno skupnostjo v priobalnem delu Slovenije (v takratnih občinah Koper, Izola in Piran), se je dejansko začela uresničevati šele dobrih 30 let kasneje, ko so v italijanskih šolah na Tržaškem sprva projektno, nato pa tudi bolj sistematično začeli uvajati slovenščino kot obvezni izbirni predmet – oz. za angleščino in poleg nemščine (namesto francoščine) kot drugi jezik Evropske unije (Bogatec in Lokar, 2016).

Za naše področje je poleg zgornjega razmišljanja Ž. Gruden najbrž še najbolj zanimiv zgolj eno stran dolg diskusijski prispevek Hermine Jug Kranjec (1983: 123), ki ga napove kot pereč problem, ki zahteva takojšnje ukrepanje. Gre za vprašanje obvladovanja slovenščine »pri tistih pripadnikih drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti, ki živijo in delajo v SR Sloveniji« (Jug Kranjec, 1983: 123). Avtorica se zavzema za potrebnost znanja J1 okolja, v katerem posameznik živi in dela:

Osebnostno menim, da mora človek vsaj do določene mere obvladati jezik okolja, če hoče v njem enakopravno nastopati kot delavec in samoupravljavec v združenem delu. Ob tem pa obstaja vrsta poklicnih profilov, pri katerih je potrebno, da tisti, ki takšno delo opravlja, aktivno obvlada prvi jezik okolja. /.../ Zahteva je upravičena, saj v nekaterih poklicih, npr. v zdravstvu, zaradi neobvladanja jezika okolja lahko pride do usodnih nesporazumov in pomot /.../ Kakor hitro pa postavljamo takšne pogoje, smo dolžni zagotoviti priseljenim pripadnikom drugih narodov in narodnosti kvaliteten pouk slovenskega jezika na vseh stopnjah, od začetne do konverzacijske, prav tako pa tudi vsaj občasne tečaje strokovne terminologije za posamezne skupine poklicev. /.../ Pojavlja se tudi problem financiranja oz. sofinanciranja takšnega pouka. Dokler bo namreč tečaj slovenščine, namenjen pripadnikom drugih jugoslovanskih narodov, ki so na začasnem ali stalnem delu v SR Sloveniji, obravnavan z enakega komercialnega stališča kot npr. tečaji tujih jezikov, zanj ne bo pravega zanimanja. /.../ Mislim, da bi takšno delo primerno dopolnilo prizadevanja za uveljavitev slovenskega jezika v drugojezičnem okolju in posredno vplivalo tudi na položaj slovenščine v drugih jugoslovanskih republikah. (Jug Kranjec, 1983: 123)

Besedilo je kljub nekaterim za čas nastanka značilnim formulacijam – po eni strani družbeno-politično angažiranim (delavec in samoupravljavec v združenem delu), po drugi pa strokovno preživelim (npr. koncept aktivnega in pasivnega znanja jezika ali konverzacije kot neke višje, zahtevnejše oblike jezikovnega pouka) – v nekaterih segmentih zelo aktualno.⁴ V sodobni slovenski družbi se namreč še vedno pogovarjamo o potrebnosti znanja slovenščine za opravljanje določenih poklicev ali dejavnosti. So se pa npr. zaradi različnih razlogov že večkrat spremenile dogovorjene zahteve o ravni potrebnega znanja slovenščine za opravljanje zdravniškega poklica in drugih poklicev v zdravstvu (Ferbežar, 2014). V prispevku H. Jug Kranjec je

⁴ O problemu neuporabe slovenščine s strani vodilnega kadra v podjetju govori kratek prispevek Lidije Kuhar (1983: 141), za katero predvidevamo, da je bila v omenjenem podjetju zaposlena kot lektorica. Prispevek po vsebini spominja na poročanja o jezikovnih praksah v današnjih slovenskih podjetjih.

omenjen problem financiranja tečajev slovenščine za priseljence, ki je bil do neke mere rešen šele v letu 2008 (več o tem v tretjem delu tega prispevka), izpostavljeno je vprašanje povezanosti znanja jezika in socialne integracije priseljencev ter vloge delodajalcev v tem procesu. Le sklep prispevka je bil z današnje perspektive, poznavajoč dogodke, ki so pripeljali do razpada Jugoslavije, neustrezen. Položaj slovenščine pa se je v drugih delih (nekdanje Jugoslavije) res spremenil. A o tem v nadaljevanju.

Presenetljivo sodobno deluje tudi prispevek Ivane Slamič, slovenistke, zaposlene na eni od srednjih strokovnih šol (Slamič, 1983: 159):

Prvič: ves čas govorimo o jezikovnem izobraževanju odraslih delavcev, ki prihajajo v naše delovne organizacije iz drugih republik, nihče pa še ni ničesar rekel o petnajstletnikih iz Bosne, iz gospodarsko manj razvitih predelov Hrvaške in Srbije, ki se v naših strokovnih šolah izobražujejo za poklice, manj vabljive ali celo nevabljive za Slovence. [...] Petnajstletnik je iz svojega jezikovnega področja vržen v šolo s slovenskim učnim jezikom. Vržen je pred učitelja, ki mu mora podajati snov v slovenskem jeziku. [...] Tudi učitelj je vržen v razred na primer 25 tesarjev, ki so vsi iz Bosne ali pa iz Like. Kako naj jim začne podajati snov, kako bodo učenci to snov sprejemali, kakšno bo kontaktiranje med učiteljem in med učenci...

O tovrstnih propagandnih akcijah, ki so imele za posledico rekrutacijo mladih delavcev ter dijakov in ki so jih predvsem v Bosni izvajala uspešna slovenska podjetja, je moč brati v poročilih iz lokalnega tiska tistega časa (Bajd, 2018; Potočnik, 2018; Azinović, 2014; Halilović, 2011). Avtorica zgoraj citiranega prispevka naslavlja problem slovenščine kot učnega jezika za tiste učence, ki jim slovenščina ni materinščina, hkrati pa se obregne tudi ob problematiko pouka slovenščine, ki dejansko ni pouk učenja slovenščine, ampak pouk o slovenščini. Slovenščina kot učni jezik za govorce, ki jim slovenščina ni J1, še danes predstavlja velik izziv slovenskega šolskega sistema, na katerega kljub nekaterim zelo dobrim predlogom in že danim rešitvam do danes nismo uspeli zadovoljivo odgovoriti – tudi o tem v tretjem delu prispevka.

Slovenščina kot drugi (J2) in tuji jezik (TJ) v zadnjih dveh desetletjih 20. stoletja

Kot dve skrajni točki prikaza v tem poglavju jemljemo leti 1979 oz. 1983, ko je izšel zbornik portoroškega zborovanja, in leto 2004, ko je izšla tematska številka revije *Jezik in slovnost*, prva tovrstna, katere vsebina je bila v celoti namenjena slovenščini kot J2 in TJ. Uvodni članek M. Stabeja z naslovom

Slovenščina kot drugi in tuji jezik in jezikovno načrtovanje (Stabej, 2004: 5–16) je danes kot antologijski obvezno študijsko gradivo za vse, ki se lotevajo tega področja – dejansko pa kljub ogromni količini dela, ki je bila v naslednjem časovnem obdobju (v nadaljevanju) opravljena na tem področju, še vedno ostaja sodoben in aktualen. Vprašanja, ki jih je takrat postavil Stabej, to pa so vprašanja (a) opisa in kodifikacije slovenskega jezika, (b) utrjevanja statusa slovenščine ter (c) jezikovne ozaveščenosti govork in govorcev slovenščine, še naprej ostajajo odprta.

Za začetek se ustavimo pri nekaterih večjih in pomembnejših prelomnicah, ki so vzpostavile in strokovno ter znanstveno utemeljile izbrano področje. Že v prvem poglavju je bila kot avtorica enega od prispevkov posveta omenjena H. Jug Kranjec. Ta je bila od leta 1970 pa do upokojitve 1993 na Oddelku za slovanske jezike in književnosti zaposlena kot lektorica, docentka in višja predavateljica za slovenski jezik in stilistiko, vseskozi pa je slovenščino poučevala tuje študente. Od začetka svojega službovanja pa do sredine osemdesetih let 20. stoletja je bila poleg lektorjev, ki so poučevali slovenščino na univerzitetnih središčih v tujini, edina, ki se je profesionalno ukvarjala s slovenščino kot TJ (glej spletno stran Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik, razdelek Zgodovina). Poleg njenih lektoratov je ponudbo slovenščine kot TJ na FF UL v tistem času pomenil tudi vsakoletni Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, ki je v letu 2019 doživel že svojo 55. izdajo. Za tuje študente, ki so prihajali na študij na Univerzo v Ljubljani predvsem iz neuvršenih držav, pa je bilo v tistem času pred začetkom rednega študija organizirano tudi učenje slovenščine.⁵ Istega leta, kot je izšel zbornik portoroškega posvetovanja, je Slovenska izseljenska matica v Kranju organizirala prvo Poletno šolo slovenskega jezika, ki se je nato leta 1986 preselila na Filozofsko fakulteto v Ljubljano in se tam pridružila Celoletni šoli slovenskega jezika (Pogorelec, 1999). Vse večje število naslovnikov in raznolikost njihovih potreb, ki so bili nekakšen vzporedni rezultat procesov demokratizacije in odprtosti Slovenije, sta bila razloga, da se je počasi začelo vzpostavljati ter z obrobja proti središču prodirati področje slovenščine kot TJ in J2. Ni pa šlo tudi brez personalnih naključij. Če ne bi bilo vizionarske misli Brede Pogorelec in njene eruptivne moči, najbrž leta 1992 ne bi prišlo do ustanovitve Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik (CSDTJ), ki je pod eno

⁵ Arhiv Republike Slovenije hrani arhivsko gradivo o tujih študentih v Sloveniji; ker gre za osebne podatke študentov, gradivo do leta 2078 ni javno dostopno. Arhiv je gradivo prejel od predhodnikov sedanjega Ministrstva za znanost, izobraževanje in šport; to so bile različne službe in politično-organizacijske strukture, ki so med drugim skrbale za mednarodno znanstveno in tehnično sodelovanje; začetek njihovega delovanja sega v leto 1952, zadnja taka služba je bila ukinjena leta 1991. Eno od poimenovanih te službe je bilo npr. Zavod za mednarodno znanstveno in tehnično sodelovanje Socialistične republike Slovenije, ki je bil bolj poznan po svoji kratici ZAMTES (Pregledi in iskanja po podatkovni zbirki ARS, 2019).

streho povezal vse do takrat obstoječe dejavnosti na področju slovenščine kot TJ in J2 ter jih v samostojni organizacijski enoti priključil takratnemu Oddelku za slovanske jezike in književnosti, danes Oddelku za slovenistiko, Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Osamosvojitve Slovenije je pomenila najpomembnejšo prelomnico tistega časa. Spremenile so se družbene okoliščine, ki so bistveno vplivale na področje slovenščine kot J2 in TJ. Z osamosvojitvijo je slovenščina v Sloveniji, razen na območjih, poseljenih z avtohtonima narodnostnima manjšinama, italijansko in madžarsko, kjer sta uradna jezika tudi italijanščina in madžarščina, postala edini uradni jezik. S tem so se porodile tudi nekatere nove potrebe različnih deležnikov na področju slovenščine kot J2 in TJ. Poleg večjega interesa za učenje uradnega jezika nove države, ki je z ustanovitvijo samostojne države pridobil drugačen status ter med drugim postal jezik diplomacije in državne uprave na najvišji ravni, s spremenjeno gospodarsko ureditvijo pa tudi jezik gospodarskih in trgovinskih subjektov v vse večji mednarodni izmenjavi, se je mlada država soočala tudi z nenadno povečanim številom priseljencev. Med njimi so bile npr. večje skupine Kitajcev, ki so v Sloveniji odpirali restavracije in trgovine, slovenski izseljenci, v večjem številu predvsem iz Argentine, kjer je takrat vladala ekonomska kriza in ki so se po spremembi političnega režima pri nas vračali v svojo staro – novo domovino.⁶ Največ pa je bilo v tem prvem obdobju beguncev z ozemelj nekdanje Jugoslavije, kjer je divjala vojna. Otroci beguncev so bili vključeni v obvezni program osnovnošolskega izobraževanja in ponovno je postalo aktualno vprašanje slovenščine kot učnega jezika in učenja slovenščine za potrebe vključevanja v slovensko šolo. Vojna je sprva zaradi humanitarnih, kasneje pa tudi nacionalnih razlogov, pripeljala do novih akumulacij Slovencev različnih generacij, ki so živeli na celotnem ozemlju nekdanje Jugoslavije. Po različnih krajih nekdanje skupne države so se ustanjavljala društva Slovencev, ki so kmalu postala nova središča, v katerih se je kmalu pokazala potreba tudi po pouku slovenščine (Žitnik Serafin, 2014). Sprva je bil pouk slovenščine namenjen zgolj pripadnikom slovenske narodne skupnosti,⁷ kasneje, ko je Sloveniji v primerjavi z drugimi državami, nastalimi na ozemlju nekdanje Jugoslavije, šlo zares dobro, pa tudi za druge prebivalce teh držav, ki so se namenili v Sloveniji iskati izobraževalne in zaposlitvene prilike, še prej pa se že doma naučiti vsaj nekaj slovenščine. Iz

⁶ Z nekaterimi od omenjenih skupin naslovnikov smo se srečali prvič – poleg jezikovnih izzivov so bile zanimive tudi kulturno-civilizacijske razlike, s katerimi smo se soočali v času, ko se o multikulturalizmu in konceptu medkulturnosti pri nas še ni veliko razpravljalo.

⁷ Z ustanavljanjem tovrstnih društev je namreč prišlo tudi do vzpostavitve t. i. dopolnilnega pouka slovenščine po vzoru tovrstnega pouka, ki je bil tradicionalno npr. organiziran v združenjih Slovencev, živčih v Nemčiji ali Švici. Finančna sredstva za izvedbo tovrstnega pouka so bila seveda namenjena zgolj in samo pripadnikom slovenske narodne skupnosti.

takih pobud so nekoliko kasneje začeli nastajati npr. tudi lektorati slovenščine na nekaterih univerzah v tujini (npr. v Sarajevu in v Banjaluki).

Nova pa je bila npr. tudi potreba mlade države, da si zagotovi lojalnost nekaterih svojih javnih uslužbencev tudi tako, da preizkusi njihovo znanje slovenščine (Stabej, 2004). Tovrstno preverjanje znanja je bilo najprej uvedeno za uslužbence na carini. Že v letu 1992 je država v svoj zakon o državljanstvu v člen o naturalizaciji vključila tudi zahtevo po t. i. aktivnem znanju slovenščine kot pogoju za vse, ki so po tem členu uveljavljali vstop v slovensko državljanstvo (Ferbežar, 2012, 2009; Ferbežar in Pirih Svetina, 2004; Stabej, 2004; Ferbežar in Stabej, 2002). Istega leta so bili na Strokovnem svetu za izobraževanje odraslih sprejeti *Standardi znanja slovenščine*, na katerih so temeljili izpiti, s katerimi se je preverjalo znanje slovenščine kot TJ. Leta 1994 pa je Vlada Republike Slovenije pooblastila Izpitni center CSDTJ kot komisijo, pristojno za preverjanje znanja slovenščine (Ferbežar in Pirih Svetina, 2004).

S povečanim številom uporabnikov in vse bolj pestro paletu njihovih potreb se je postopoma oblikovala tudi potrebna infrastruktura,⁸ področje samo pa je dobilo tudi svoj teoretični jezikovnonačrtovalski okvir, najbolj eksplicitno prav v članku M. Stabeja (2004: 6):

JN za SDTJ^{9/} v ožjem smislu pomeni dvoje: zagotavljanje pogojev za to, da govorci drugih jezikov usvajajo jezikovno zmožnost v slovenščini, in za to, da se lahko sporazumevajo z usvojeno zmožnostjo slovenščine. Kot bomo na kratko pokazali pozneje, pa ima JN za SDTJ tudi bistveno širše jezikovnonačrtovalne posledice za slovensko jezikovno skupnost.

Stabej (2004: 9) meni, da je prvi jezikovnonačrtovalni vidik v zvezi s slovenščino kot J2 in TJ povezan z vprašanjem načrtovanja učenja slovenščine, drugi pa z načrtovanjem rabe, torej sporazumevanja v slovenskem jeziku.

⁸ Leta 1987 je bil izdan učbenik Martine Križaj Ortar z naslovom *Učimo se slovenščino 1*; ta izdaja je pomenila začetek zelo živahne in razvejane založniške dejavnosti na področju učbenikov ter priročnikov za učenje slovenščine. Poleg M. Križaj Ortar je bil v tistem času za delovanje na področju slovenščine kot J2 in TJ zaposlen tudi Mihael Bregant, ki je organiziral Poletno in Celoletno šolo, pripravljal in izvajal pa je tudi izpite iz znanja slovenščine. Kot vodja Katedre za slovenščino kot J2 na Oddelku za slovanske jezike in književnosti je za izobraževanje učiteljev slovenščine kot J2 in TJ do svojega odhoda s Filozofske fakultete na Pedagoško fakulteto skrbela Marja Bešter, tudi urednica prvih treh priročnikov oz. zbornikov strokovno-didaktičnih prispevkov s področja poučevanja slovenščine kot J2 in TJ pod skupnim naslovom *Skripta* (skupaj sicer pet publikacij) (glej Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, razdelek Knjige). Posebej za učitelje Poletne šole pa je takratna vodja lektorjev Ljubica Črnivec leta 1992 uvedla posebne, bolj v prakso usmerjene izobraževalne seminarje. Z organizacijo različnih izobraževalnih seminarjev s področja slovenščine kot J2 in TJ se je nato ukvarjala dolgoletna organizatorica in vodja Poletne šole slovenskega jezika Jana Zemljarič Miklavčič. Področje izobraževanja se je kot samostojni program v okviru CSDTJ vzpostavil leta 2005.

⁹ *Jezikovno načrtovanje za slovenščino kot drugi in tuji jezik* (opomba avtorice).

V obdobju, ki ga opisujemo, je bila ponudba učenja slovenščine »zaznamovana s sorazmerno ekskluzivnostjo« (Stabej, 2004: 9), saj je bilo do proračunskega financiranja (štipendiranja) upravičena zgolj slovenska izseljenška populacija ter študentska in strokovna publika. V tem obdobju s strani države še vedno ni bilo omogočeno učenje slovenščine za priseljence, na kar je že leta 1979 opozarjala H. Jug Kranjec (prejšnje poglavje). Obstajala pa je že pestra ponudba različnih plačljivih možnosti učenja, razvijali so se prvi programi za učenje slovenščine na daljavo, na podlagi izobraževalnega programa *Slovenščina za tujce* (Ferbežar, 2002) ter dokumenta *Sporazumevalni prag za slovenščino* (Schlamberger Brezar, 2002) so se oblikovali novi programi učenja in učni načrti, razvijala so se različna didaktična gradiva.

Na področju načrtovanja sporazumevanja v slovenščini kot J2 in TJ je Stabej posebej izpostavil načrtovanje večje jezikovne ozaveščenosti, sprejemljivosti in tolerance govorcev slovenščine kot J1 do uporabnikov slovenščine kot J2 in TJ (Stabej, 2004: 12). Vse to bi bilo pri govorcih slovenščine kot J1 mogoče doseči z načrtnim usvajanjem teh veščin v obdobju šolanja (Stabej, 2004: 13). V tej razpravi je bil najbrž prvič uporabljen tudi izraz »internacionalizacija slovenščine« (Stabej, 2004: 13). Dejstvo je, da se je v opisanem obdobju slovenščina najintenzivneje internacionalizirala, kar je posledično pomenilo tudi, da je iz popolnega obrobja slovenščina kot J2 in TJ prešla v ospredje slovenističnega dogajanja ter posledično preoblikovala »temeljne predpostavke slovenskega jezikovnega načrtovanja, pa tudi jezikovne politike. Slovenščina ni več samo jezik Slovencev in Slovenk, temveč tudi jezik vseh drugih, ki ga hočejo ali morajo govoriti« (Stabej, 2004: 14).

Tematska številka *Jezika in slovstva* leta 2004 je poleg citirane Stabejeve razprave prinesla tudi sicer precej dober vpogled v takrat že zelo živahno dogajanje na področju slovenščine kot J2 in TJ. V posebni razpravi je bilo obravnavano tedaj že dobro razvito področje certificiranja znanja slovenščine (Ferbežar in Pirih Svetina, 2004), vsaj tri razprave so bile povezane s pripravami na izdelavo nekaterih temeljnih virov za slovenščino (novih slovarjev, slovnice) s posebnim ozirom na njihovega tujega uporabnika in njegove specifične potrebe pri učenju besedišča (Jesenovec, 2004; Gorjanc in Jurko, 2004; Rozman, 2004). Ostale razprave v tematski številki so pričale o živahnem raziskovalnem ter tudi bolj uporabno-uporabniško naravnem dogajanju na področju: raziskovanje jezikovnega transferja, medkulturnosti, prevajanja, uporabi in uporabnosti literature pri učenju TJ ipd. Poleg predstavitve delovanja nekaterih lektoratov slovenščine na univerzah v tujini so bili predstavljeni tudi raziskovalni in aplikativni projekti s področja slovenščine kot J2 in TJ na prelomu v drugo tisočletje: že omenjeni dokument *Sporazumevalni prag za slovenščino* (2004), ciljni raziskovalni

projekt *Slovenščina na daljavo* kot prvi poizkus prenosa tečaja učenja slovenščine v virtualno okolje, evropski projekt v takratni akciji Socrates Lingua 2 z naslovom *Testiranje v poljščini in slovenščini* (*Testing in Polish and Slovene*) ter v sklopu akcije Leonardo da Vinci še projekt *Zdravi jeziki* (*Healthy Languages*). Prve tri navedene projekte je izvajal CSDTJ, v zadnjem pa je sodelovala Srednja zdravstvena šola iz Ljubljane ob pomoči sodelavcev CSDTJ. Trije od navedenih projektov so bili nagrajeni z Evropskim jezikovnim priznanjem.¹⁰

Čeprav so bili v tem času na mnogih področjih narejeni precejšnji premiki, so ostala odprta vsa tri vprašanja, ki jih je na začetku svoje razprave navedel Stabej (2004):

- a. Imamo do neke mere izboljšane opise, dostopnejše vire in pripomočke za slovenščino, še vedno pa nimamo temeljnih priročnikov za uporabnike slovenščine kot TJ: npr. pedagoške slovnice in enojezičnega razlagalnega slovarja.
- b. Status slovenščine kljub urejanju zakonodaje na nekaterih mestih ostaja problematičen – trenutno ponovno na področju visokega šolstva (Kalin Golob et. al., 2017).
- c. Glede jezikovne ozaveščenosti: če nič drugega, Slovenci smo se nekako navadili, da slovenščina ni več ekskluzivno in zgolj jezik samo za Slovence, saj se vsak dan srečujemo z ljudmi, ki slovenščino uporabljajo, čeprav ni njihov J1. Imamo pa s temi govorci še vedno kar precej težav – ena od njih je ta, da jim uporabo slovenščine težko dopuščamo (kot povedo sami), saj smo sami zelo hitro pripravljeni zamenjati svoj jezik za kakšnega drugega tudi zato, da pokažemo, kako dobro sami obvladamo ta jezik. Jezik zamenjamo hitreje, kot pa smo se pripravljeni prilagoditi govorcu, ki ima npr. nižjo raven zmožnosti razumevanja in bi potreboval le počasnejši tempo govorjenja, izbiro bolj enostavnih konstrukcij ter uporabo bolj pogostih besed v slovenščini. Poleg tega različne slovenščine različnih govorcev radi vrednotimo z zelo različnimi »metri« – odvisno tudi od tega, od kod kateri izmed tujih uporabnikov slovenščine prihaja med nas. Med splošnimi in operativnimi cilji v prenovljenem učnem načrtu za slovenščino v OŠ je po novem zaslediti tudi take, ki bi v prihodnje lahko imeli praktične pozitivne učinke na večjo sprejemljivost in tolerantnost govorcev slovenščine kot J1 do uporabnikov slovenščine kot J2; v učnem načrtu za slovenščino v gimnazijah pa česa podobnega zaenkrat še ni zaslediti (Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, 2018 in 2008).

¹⁰ Evropsko jezikovno priznanje (*European language label*) je nagrada, ki jo Evropska komisija podeljuje od leta 1999, v Sloveniji pa je bila prvič podeljena leta 2001. Nagrada je namenjena promociji in razvoju dobrih praks pri poučevanju, učenju in testiranju jezikov. Projekt Sporazumevalni prag za slovenščino je bil nagrajen leta 2003, naslednje leto je priznanje prejel projekt *Testiranje v poljščini in slovenščini*, leta 2005 pa so bili nagrajeni še *Zdravi jeziki*.

Slovenščina kot J2 in TJ v 21. stoletju

Začetki novega tisočletja so bili na področju slovenščine kot J2 in TJ v glavnem povezani s pripravo novega javnoizobraževalnega programa za odrasle *Slovenščina za tujce*; rezultat tega programa je bil v celoti na novo postavljen sistem testiranja in certificiranja znanja slovenščine, hkrati z njim pa tudi prve oblike rednih ter sistematičnih usposabljanj za vse, ki so sodelovali v procesu priprave in izvedbe izpitov iz znanja slovenščine, vzpostavljeno je bilo mednarodno sodelovanje, poleg omenjenega projekta *Testiranje v poljščini in slovenščini* tudi članstvo Izpitnega centra CSDTJ v mednarodnem združenju evropskih jezikovnih testatorjev ALTE.¹¹ Projekt *Testiranje v poljščini in slovenščini* je s svojimi rezultati, tj. petimi priročniki s področja testiranja jezikovnega znanja, pomembno vplival tako na metodologijo jezikovnega testiranja pri nas kot tudi na rabo terminologije v stroki.¹²

Poleg omenjenega programa ter z njim povezanega razvoja stroke na področju preverjanja in certificiranja znanja pa je na področje poučevanja slovenščine zagotovo najbolj vplival dokument *Sporazumevalni prag za slovenščino* (2004), deloma neposredno, saj so se učitelji pri svojem delu začeli navezovati na njegove konkretne vsebine, še bolj pa posredno, saj je postal vir, po katerem so se zgledovala vsa nastajajoča didaktična gradiva za slovenščino. Poleg nabora tem, primernih za poučevanje, se je v učbenikih uveljavil funkcijski pristop, to je poučevanje jezikovnih funkcij oz. jezikovnih dejanj v konkretnih sporazumevalnih okoliščinah, besedišče je bilo predstavljeno v obliki nad- in podpomenskih posebnih pojmov, komunikacijski pristop je vsaj na načelni ravni prevladal nad do takrat uveljavljenim strukturalnoslovničnim.¹³ Lahko bi rekli, da po *Sporazumevalnem pragu* pri načrtovanju in izdelavi didaktičnih gradiv za slovenščino nič več ni bilo tako kot pred njegovim izidom.

Zaradi širitve področja delovanja tako pri poučevanju slovenščine kot TJ na različnih tečajih kot tudi pri poučevanju slovenščine kot J2 znotraj slovenskega izobraževalnega sistema je bilo treba domisliti učinkovit način usposabljanja za učitelje, ki bi nadomestil formalno sistemizirano izobraževanja učiteljev slovenščine za področje poučevanja slovenščine kot J2 in TJ

¹¹ V Ljubljani je bilo srečanje tega združenja prvič organizirano aprila 2003; člani združenja se sicer redno srečujejo dvakrat letno, novembra 2019 je tako ponovno na vrsti srečanje v Ljubljani. Na vsaki dve leti pa ALTE organizira tudi večjo mednarodno konferenco, naslednja bo na vrsti aprila 2020 v Madridu.

¹² Med rezultati projekta gre posebej izpostaviti Priročnik za avtorje testnih gradiv in Pojmovnik s področja jezikovnega testiranja, pa tudi Opis preživetvene ravni v slovenščini (gl. spletno stran Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik, razdelek Knjige), ki je v večji meri vplival predvsem na oblikovanje programov za učenje slovenščine na začetnih ravneh in na didaktična gradiva za začetnike.

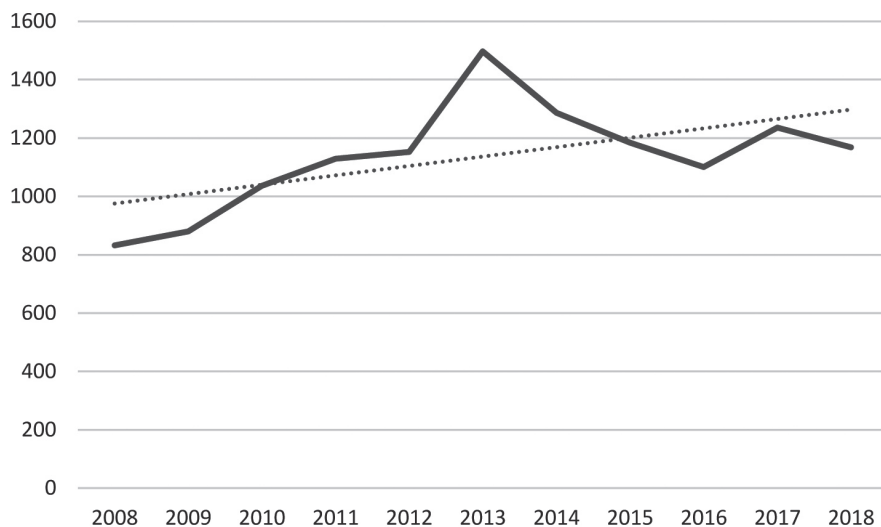
¹³ Tipičen zgled za tip učbenika, nastalega po modelu *Sporazumevalnega praga za slovenščino*, je učbenik *Slovenska beseda v živo 2* (Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, razdelek Knjige).

znotraj veljavnih visokošolskih študijskih programov. Tako je bilo leta 2005 prvič izvedeno 20-urno začetno usposabljanje za poučevanje slovenščine kot J2 in TJ, ki se mu je nekaj let kasneje priključilo še 20-urno nadaljevalno usposabljanje. V istem času, tj. v študijskem letu 2004/05, so s CSDTJ začeli redno sodelovati tudi slovenski učitelji iz zamejstva, ki so med drugim želeli pridobiti znanja s področja didaktike poučevanja slovenščine kot J2 in TJ. To sodelovanje je krogu slovenistov CSDTJ pomagalo dodobra spoznati jezikovne razmere v slovenskem zamejstvu in je pokazalo na bistveno spremenjeno situacijo slovenskega šolstva v Italiji, kjer slovenščina ni bila več samo J1, torej tudi ne več namenjena zgolj pripadnikom slovenske narodne skupnosti, ampak tudi posameznikom, ki jim slovenščina ni J1, so se pa iz različnih razlogov šolali na šolah s slovenskim učnim jezikom v Italiji – za njihovo poučevanje so učitelji tudi potreboval drugačna znanja in dodatne didaktične spodbude.

Med pomembnejše prelomnice je treba nadalje prišteti osamosvojitve Mladinske poletne šole od Poletne šole slovenskega jezika v letu 2006. To je hkrati pomenilo začetek povsem novega poglavja na področju slovenščine kot J2 in TJ, in sicer poučevanja slovenščine kot J2 in TJ za otroke ter mladostnike, kar je za seboj seveda potegnilo tudi razvoj potrebne metodologije in infrastrukture. To je sicer področje, s katerim so se tradicionalno ukvarjali na ministrstvu, pristojnem za šolstvo (trenutno MIZŠ), in Zavodu republike Slovenije za šolstvo in šport (ZRSŠ). S tema dvema ustanovama so sodelavci CSDTJ na področju izobraževanja učiteljev, ki so v tujini poučevali slovenščino otroke, sodelovali že od devetdesetih let 20. stoletja naprej. Programi, namenjeni otrokom in mladostnikom, so se najprej razvijali skozi različne projekte, med njimi je bil največji in najbolj odmeven projekt, sofinanciran iz evropskih socialnih skladov, z naslovom *Uspešno vključevanje otrok, učencev in dijakov migrantov v vzgojo in izobraževanje za obdobje 2008–2011*, v okviru katerega so nastale smernice za vključevanje otrok priseljencev v pouk, učni načrti za pouk slovenščine v OŠ in SŠ, predvsem pa različna didaktična gradiva ter pripomočki za pouk slovenščine kot J2 v OŠ in SŠ (prim. Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, razdelek Za otroke).

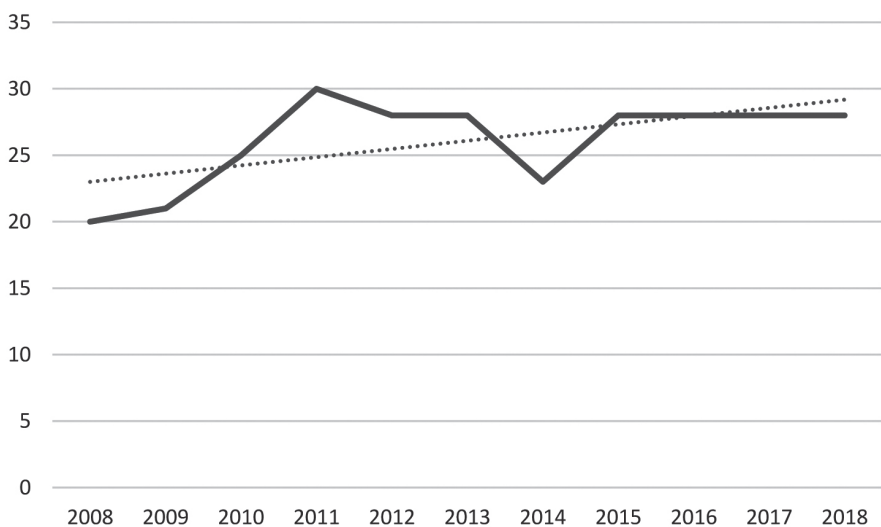
Statistični podatki za zadnje desetletje delovanja CSDTJ, za katerega lahko mirno rečemo, da je osrednja slovenska ustanova, ki se ukvarja s področjem slovenščine kot J2 in TJ, kažejo med drugim vseskozi počasno, a vztrajno povečevanje števila učečih se slovenščine na tečajih, ki jih organizirajo za odrasle, študente, mladino in otroke. Število različnih oblik in vrst tečajev, ki jih na CSDTJ ponujajo vsako leto, se že nekaj časa giblje okoli 28, kar pomeni 28 različnih pristopov za 28 različnih publik (Slika 1).

Slika 1: ŠTEVILO UDELEŽENCEV TEČAJEV SLOVENŠČINE NA CSDTJ MED 2008 IN 2018

Vir: lastni podatki.

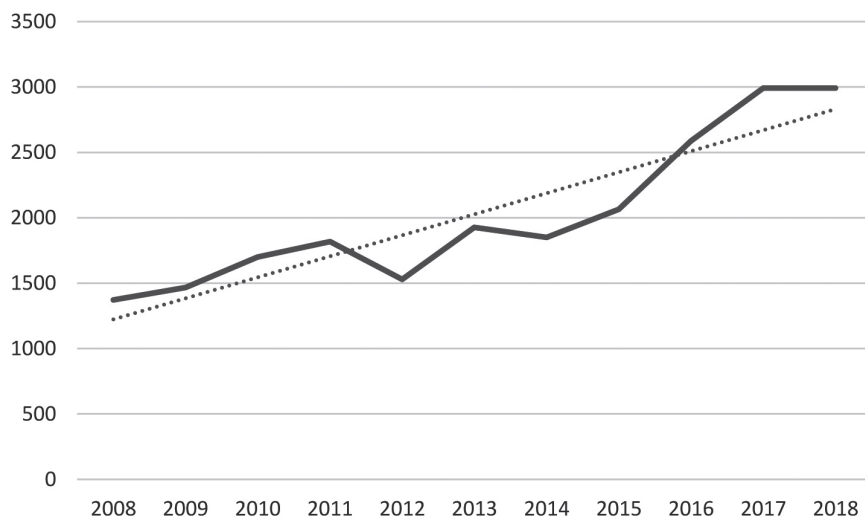
Slika 2: ŠTEVILO RAZLIČNIH VRST IN OBLIK TEČAJEV SLOVENŠČINE NA CSDTJ MED 2008 IN 2018

Vir: lastni podatki.

Najbolj skokovito je v zadnjem desetletju naraslo število kandidatov na izpitih iz znanja slovenščine, k čemur je – tako kot tudi povečanemu številu tečajnikov – botrovalo dejstvo, da so vsaj za določen del populacije tako tečaji kot izpiti po letu 2008, ko je bila sprejeta *Uredba o integraciji tujcev*,¹⁴ postali lažje dostopni oz. pod določenimi pogoji celo brezplačni. Poleg tega je bil leta 2015 na Strokovnem svetu za izobraževanje odraslih sprejet nov izobraževalni program za odrasle *Slovenščina kot drugi in tuji jezik*¹⁵ z izpiti na treh ravneh zahtevnosti, ki so popolnoma primerljive z ravnmi jezikovnega znanja po *Skupnem evropskem jezikovnem okviru (SEJO)*, ki smo ga v slovenščini dobili leta 2011, slabih 10 let po njegovem nastanku. Podobno, kot je bilo s *Sporazumevalnim pragom*, je veljalo tudi za *SEJO*:¹⁶ tudi po *SEJO* namreč nič več v slovenščini kot J2 in TJ ni več, kot je bilo pred njim. V skladu z ravnmi jezikovnega znanja, ki so opisane v *SEJO*, so bili umeščeni tako novi izpiti iz znanja slovenščine, učbeniki za učenje slovenščine kot tudi dejanske produkcije učečih se. Novi način preverjanja in certificiranja znanja, ki je usklajen tudi s spremenjenimi potrebami v družbi, je prav tako lahko eden od razlogov za povečanje števila kandidatov na izpitih.

Slika 3: ŠTEVILO KANDIDATOV NA IZPITIH IZ ZNANJA SLOVENŠČINE NA TREH RAVNEH ZAHTEVNOSTI MED 2008 IN 2018

Vir: lastni podatki.

¹⁴ Uredbo o integraciji tujcev je 1. 1. 2013 nadomestila Uredba o načinih in obsegu zagotavljanja programov pomoči pri vključevanju tujcev, ki niso državljani Evropske unije.

¹⁵ Program, ki ga je zasnovala skupina avtoric Ina Ferbežar, Damjana Kern, Petra Likar Stanovnik in Nataša Pirih Svetina je dostopen na spletni strani Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

¹⁶ SEJO je dokument, v katerem so bile prvič zbrane in opisane vse dotlej znane ravni jezikovnega znanja – med njimi tudi že omenjena raven B1 oziroma raven sporazumevalnega praga.

Kljub povečanemu številu naslovnikov tako na izpitih kot tečajih pa je, kot kažejo podatki iz poročil CSDTJ, moč ugotoviti, da so bili njegovi sodelavci aktivni tudi na razvojno-raziskovalnem področju – vsako leto so sodelovali v najmanj dveh različnih projektih: nacionalnih ali mednarodnih.

V zadnjem desetletju je bil poleg tega po dolgih letih prizadevanj končno sprejet zakon, ki ureja delo in delovanje lektorjev na lektoratih slovenščine na univerzah po svetu. Njihovo število je v zadnjem času doseglo številko 60, delujejo pa razen v Afriki in Avstraliji na vseh preostalih celinah, od Slovenije najbolj oddaljeni so tisti v Buenos Airesu in Mendozi v Južni Ameriki ter v Tokiu in Pekingu v Aziji. Bolonjska reforma študija na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani pa je končno prinesla spremembe tudi v izobraževanje učiteljev slovenščine, ki si v dodiplomski in magistrski stopnji študija lahko pridobijo vsaj nekaj znanj tudi s področja poučevanja slovenščine kot J2 in TJ.

Sklep

Pot, ki jo je prehodila slovenščina kot J2 in TJ v teh 40 letih, je dolga. Slovenščina kot J2 in TJ je že precej časa prisotna tudi v javnosti, v njenih najrazličnejših pojavnih oblikah, zelo odmevno tudi na najrazličnejših družbenih omrežjih, od koder se zagotovo ne namerava več umakniti. V veliki meri je osvobodjena različnih stereotipizacij in idealizacij, je uporabna, funkcionalna in sveža. Na področju njenega delovanja pa akterje čaka še precej dela. Med prednostnimi nalogami je zagotovo sistemska umestitev pouka slovenščine kot J2 v izobraževalni sistem na celotni vertikali in zagotavljanje dostopnosti kakovostnega tovrstnega pouka vsem, ki ga potrebujejo ali ga želijo. S tem je povezano tudi sistematično (do)izobraževanje učiteljev (ne samo slovenščine) za to področje. V nadaljevanju pa tudi in še naprej izobraževanje govorcev slovenščine kot J1 za sprejemanje in povečanje tolerantnosti do govorcev, ki jim slovenščina ni J1.

Z raznovrstnimi naslovniki in njihovimi potrebami na področju slovenščine kot J2 in TJ se povečujejo tudi potrebe na področju raziskovanja procesov učenja in usvajanja slovenščine. V zadnjem času se nam z razvojem tehnologije odpirajo različne možnosti uporabe korpusov v ta namen. Prav tako pa nam bodo slednji lahko v pomoč pri razvoju temeljnih priročnikov za področje slovenščine kot J2 in TJ – slovnice in slovarja za tujejezične uporabnike slovenščine.

LITERATURA

- Azinovič, Tamara (2014): Vprašanja ob slovenščini kot učnem jeziku in učnem predmetu na jeseniških šolah. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Bajd, Maja (2018): Znanje in raba slovenskega jezika pri priseljencih različnih generacij – Primer Občine Tržič. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Bogatec, Norina in Veronika Lokar (2016): Pouk slovenščine: raziskava o poučevanju slovenščine na italijanski šoli v Trstu. Trst: SLORI.
- Domej, Kristijan (1983): Slovenščina v javni rabi v življenju koroških Slovencev v Avstriji. V: Slovenščina v javnosti, 100–108. Ljubljana: Republiška konferenca Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije; Slavistično društvo Slovenije.
- Ferbežar, Ina, Nataša Pirih Svetina in Mateja Lutar (2014): The Common European Framework of Reference: a reference for Slovene Cadre européen commun de référence pour les langues – regards croisés. *Linguistica* 54 (1): 277–291.
- Ferbežar, Ina (2014): »I swear by Apollo physician ...«: language requirements for medical doctors in Slovenia. V: Language assessment for multilingualism = L'évaluation linguistique pour le multilinguisme: programme, 41. Paris: CIEP.
- Ferbežar, Ina (2012): »Izrekam zvestobo moji novi domovini Republiki Sloveniji«: testiranje znanja slovenščine kot drugega in tujega jezika v Sloveniji. *Jezik in slovstvo* 57 (3/4): 29–45.
- Ferbežar, Ina (2009): »Je moj B1 tvoj B?« Ali kaj je novega na področju testiranja in certificiranja slovenščine kot drugega/ tujega jezika. V: Marko Stabej (ur.), Infrastruktura slovenščine in slovenistike, 29–136. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Ferbežar, Ina et al. (2004): Sporazumevalni prag za slovenščino. Ljubljana. Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Ferbežar, Ina in Boštjan Bajec (2004): Priročnik za avtorje testnih gradiv. Kraków: TAIWPN Universitas.
- Ferbežar Ina, Nataša Pirih Svetina, Matija Svetina in Anja Podlesek (2004): Slovenski pojmovnik s področja jezikovnega testiranja – Glossary of language testing terms. Kraków: TAIWPN Universitas.
- Ferbežar, Ina in Nataša Pirih Svetina (2004): Certificiranje slovenščine kot drugega/ tujega jezika – zgodovina in perspektive. *Jezik in slovstvo* 49 (3/4): 17–33.
- Ferbežar, Ina in Nataša Pirih Svetina (2002): Izobraževalni programi, Izobraževanje odraslih, Slovenščina za tujce. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport; Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Ferbežar, Ina in Marko Stabej (2002): Slovene as a second language: Infrastructure and language policy. *Strani jezici: časopis za primijenjenu lingvistiku* 32 (3/4): 235–243.
- Gorjanc, Vojko in Primož Jurko (2004): Kolokacije in učenje tujega jezika. *Jezik in slovstvo* 49 (3/4): 49–62.
- Gruden, Živa (1983): Slovenščina v javni rabi v življenju Slovencev v Italiji – Status in distribucija slovenščine v deželi Furlaniji-Juljski krajini. V: Slovenščina v javnosti, 95–100. Ljubljana: Republiška konferenca Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije; Slavistično društvo Slovenije.

- Halilović, Amra (2011): Jezikovni repertoar priseljencev z območja Bosne in Hercegovine: Primer priseljeniških družin iz Ajdovščine in okolice. Diplomsko delo. Nova Gorica: Fakulteta za humanistiko.
- Jesenovec, Mojca (2004): Poučevanje, učenje in pomnjenje leksike drugega/tujega jezika. *Jezik in slovstvo* 49 (3/4): 35–47.
- Jug Kranjec, Hermina (1983): Diskusijski prispevek. V: *Slovenščina v javnosti*, 123. Ljubljana: RKSZDL in Slavistično društvo Slovenije.
- Kalin Golob, Monika, Gaja Červ, Marko Stabej, Mojca Stritar Kučuk in Samo Kropivnik (2017): Stayin' Alive? National Language and Internationalisation of Higher Education: The Case of Slovenia. *Croatian Journal of Education* 19 (4): 1059–1104.
- Kuhar, Lidija (1983): Diskusijski prispevek. V: *Slovenščina v javnosti*, 141. Ljubljana: Republiška konferenca Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije; Slavistično društvo Slovenije.
- Pirih Svetina, Nataša in Ina Ferbežar (2000): Izobraževalni program za odrasle Slovenščina za tujce. *Jezik in slovstvo* 46 (5): 222–227.
- Pirih Svetina, Nataša, Ina Ferbežar, Marjana Lavrič in Katja Arzenšek (2004): Opisi ravni jezikovnega znanja: the ALTE can do statements – a Slovene version. Kraków: TAIWPN Universitas.
- Pirih Svetina, Nataša, Katarina Rigler Šilc, Marjana Lavrič, Ina Ferbežar in Tanja Jerman (2004): Preživetvena raven v slovenščini. Breakthrough level Slovene. Kraków: TAIWPN Universitas.
- Pirih Svetina, Nataša (2019): Slovenščina med jeziki Filozofske fakultete. V: Tatjana Balažic Bulc, Jana Kenda, Meta Lah, Vesna Požgaj Hadži (ur.), *Poti in stranpoti poučevanja tujih jezikov v Sloveniji*, 259–271. Ljubljana: Znanstvena založba FF.
- Pogorelec, Breda (1999): Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. V: Marja Bešter (ur.) in Erika Kržišnik (ur.), *Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik*, 7–15. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete.
- Potočnik, Katja (2018): Bošnjaki v Sloveniji: prepletanje jezika in kulture na primeru velenjskih Bošnjakov. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Rozman, Tadeja (2004): Upoštevanje ciljnih uporabnikov pri izdelavi enojezičnega slovarja. *Jezik in slovstvo* 49 (3/4): 63–75.
- Schlamberger Brezar, Mojca (2002): Projekt Sporazumevalni prag za slovenščino. V: Marko Jesenšek (ur.), *Evropsko leto jezikov: Sodobna slovenska književnost – Matija Murko: Zbornik Slavističnega društva Slovenije*, 195–199. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.
- Slamič, Ivana (1983): Diskusijski prispevek. V: *Slovenščina v javnosti*, 158. Ljubljana: Republiška konferenca Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije; Slavistično društvo Slovenije.
- Slovenščina v javnosti* (1983). Ljubljana: Republiška konferenca Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije; Slavistično društvo Slovenije.
- Stabej, Marko (2004): Slovenščina kot drugi/tuji jezik in slovensko jezikovno načrtovanje. *Jezik in slovstvo* 49 (3/4): 5–16.

Žitnik Serafin, Janja (ur.) (2014): Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovanskega prostora: Zgodovinski oris in sedanjost. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

VIRI

ALTE (Association of Language Testers in Europe). Dostopno prek <https://www.alte.org/>, 15. 9. 2019.

Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. Dostopno prek <https://centerslo.si/>, in https://sl.wikipedia.org/wiki/Center_za_sloven%C5%A1%C4%8BDino_kot_drugi/tuji_jezik, 10. 9. 2019.

European Language Label. Dostopno prek https://ec.europa.eu/education/initiatives/label/label_public/index.cfm?fuseaction=search, 14. 10. 2019.

Hermina Jug Kranjec. Dostopno prek https://sl.wikipedia.org/wiki/Hermina_Jug_Kranjec, 8. 5. 2019.

Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport (2008): Slovenščina: učni načrt (gimnazija). Dostopno prek http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2019/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_slovenscina_gimn.pdf, 15. 9. 2019.

Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport (2018): Slovenščina: učni načrt (osnovna šola). Dostopno prek https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf, 15. 9. 2019.

Pregledi in iskanja po podatkovni zbirki ARS. Dostopno prek <http://arsq.gov.si/Query/detail.aspx?ID=25503>, 8. 5. 2019.

Uredba o integraciji tujcev. Dostopno prek <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED4351>, 12. 9. 2019.

Uredba o načinih in obsegu zagotavljanja programov pomoči pri vključevanju tujcev, ki niso državljani Evropske unije. Dostopno prek <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED5966>, 15. 9. 2019.

Zaščitni zakon za Slovence v Italiji: Zakon 38/2001. Dostopno prek <http://www.slovenskaskupnost.org/downloads/2%20-%20Zakon%2038-2001.pdf>, 10. 9. 2019.